Marath

रजिस्ट्री सं. डी. 221

Price : Rs. 5.00
REGISTERED No. D-221
नोंदणी क्रमांक डी-221

भारत का राजपत्र
The Gazette of India
भारताचे राजपत्र

असाधारण
EXTRAORDINARY
असाधारण

भाग 12 अनुभाग 1
Part XII Section 1
भाग बारा अनुभाग १

प्राधिकार से प्रकाशित
PUBLISHED BY AUTHORITY
प्राधिकाराद्वारे प्रकाशित

सं. 1] नई दिल्ली, 8 अक्तूबर 1998/16 आश्विन, (शक) 1920 [खण्ड 9
No. 1] NEW DELHI, 8 OCTOBER 1998/16 ASHWINA, (SAKA) 1920 [Vol. 9
अंक १] नवी दिल्ली, ८ ऑक्टोबर १९९८/१६ आश्विन, (शके) १९२० [खंड ९

स्वतंत्र संकलन म्हणून फाईल करण्यासाठी या भागाला वेगळे पृष्ठ क्रमांक दिले आहेत.

विधी और न्याय मंत्रालय
(विधायी विभाग)

नई दिल्ली, 8 अक्तूबर 1998/16 आश्विन, (शक) 1920

(1) दि इनलॅन्ड वॉटरवेज अथॉरीटी ऑफ इंडिया एक्ट, 1985, (2) दि नॅशनल हायवे अथॉरीटी ऑफ इंडिया एक्ट, 1988, (3) दि ट्रान्सप्लान्टेशन ऑफ ह्यमन ऑरगन्स एक्ट, 1994, (4) दि टेररिस्ट अॅफेक्टेड एरीया (स्पेशल कोर्ट्स) एक्ट, 1984, (5) दि एम्प्लॉईज स्टेट इन्स्युरन्स एक्ट, 1948, (6) दि फॉरिन मॅरेज एक्ट, 1969 के मराठी अनुवाद राष्ट्रपती के प्राधिकार से प्रकाशित किये जाते हैं और ये प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधि) अधिनियम, 1973 (1973 का 50) की धारा 2 के खण्ड (क) के अधीन उनके मराठी प्राधिकृत पाठ समझे जाएँगे।

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE
(LEGISLATIVE DEPARTMENT)

New Delhi, dated 8th October 1998/16 Ashwina (Saka) 1920

The Translations in Marathi of the (1) The Inland Waterways Authority of India Act, 1985,(2) The National Highways Authority of India Act, 1988, (3) The Transplantation of Human Organs Act, 1994, (4) The Terrorist Affected Areas (Special Courts) Act, 1984, (5) The Employees State Insurance Act, 1948, (6) The Foreign Marriage Act, 1969 are hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative texts thereof in Marathi under clause (*a*) of section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973 (50 of 1973).

विधि व न्याय मंत्रालय

(विधायी विभाग)

नवी दिल्ली, दिनांक ८ ऑक्टोबर १९९८/१६ अश्विन, (शके) १९२०

पुढील अधिनियमांचे म्हणजे (१) दि इनलँन्ड वाटरवेज अॅथॉरीटी ऑफ इंडिया अॅक्ट, १९८५, (२) दि नॅशनल हायवे अॅथॉरीटी ऑफ इंडिया अॅक्ट, १९८८ (३) दि ट्रान्सप्लान्टेशन ऑफ ह्युमन ऑरगन्स अॅक्ट, १९९४, (४) दि टेररिस्ट अॅफेक्टेड एरिया (स्पेशल कोर्ट्स) अॅक्ट, १९८४, (५) दि एम्प्लॉईज स्टेट इन्स्युरन्स अॅक्ट, १९४८ (६) दि फॉरिन मॅरेज अॅक्ट, १९६९ या अधिनियमांचे मराठी अनुवाद याद्वारे राष्ट्रपतींच्या प्राधिकाराने प्रसिद्ध करण्यात येत असून "प्राधिकृत पाठ (केंद्रीय विधी) अधिनियम, १९७३" (१९७३ चा अधिनियम क्रमांक ५०) याच्या कलम २, खंड (क्) अन्वये हे अनुवाद त्या अधिनियमांचे प्राधिकृत पाठ आहेत असे समजले जाईल.

निर्देशसूची
INDEX

अधिनियमाचे नाव Name of the Act	पृष्ठ क्रमांक Page No.
१. भारताचे अंतर्देशिय जलमार्ग प्राधिकरण अधिनियम, १९८५ The Inland Waterways Authority of India Act, 1985	३
२. भारताचे राष्ट्रीय महामार्ग प्राधिकरण अधिनियम, १९८८ The National Highways Authority of India Act, 1988	१३
३. मानवी अवयव प्रतिरोपण अधिनियम, १९९४ The Transplantation of Human Organs Act, 1994	२१
४. दहशतग्रस्त क्षेत्रे (विशेष न्यायालये) अधिनियम, १९८४ The Terrorist Affected Areas (Special Courts) Act, 1984	३०
५. कर्मचारी राज्य विमा अधिनियम, १९४८ The Employees' State Insurance Act, 1948	३९
६. विदेशी विवाह अधिनियम, १९६९ The Foreign Marriage Act, 1969	९०

मानवी अवयव प्रतिरोपण अधिनियम, १९९४

(१९९४ चा अधिनियम क्रमांक ४२)

(१ मार्च, १९९८ रोजी यथाविद्यमान)

[८ जुलै, १९९४]

उपचाराच्या प्रयोजनासाठी मानवी अवयव काढून घेणे, त्यांचे जतन करणे आणि प्रतिरोपण करणे यांचे विनियमन करण्याकरिता आणि मानवी अवयवांच्या वाणिज्यिक व्यवहारास प्रतिबंध करण्याकरिता व त्याच्याशी संबंधित किंवा आनुषंगिक बाबींकरिता उपबंध करण्यासाठी अधिनियम.

ज्याअर्थी, उपचाराच्या प्रयोजनासाठी मानवी अवयव काढून घेणे, ते जतन करणे व त्यांचे प्रतिरोपण करणे, यांचे विनियमन करण्याकरिता व मानवी अवयवांच्या व्यापारास प्रतिबंध करण्याकरिता उपबंध करणे इष्ट आहे;

आणि ज्याअर्थी, संसदेला, भारताचे संविधान याच्या अनुच्छेद २४९ व २५० मध्ये उपबंधित केले आहे त्याखेरीज, उपरोक्त कोणत्याही बाबीसंबंधात राज्यांकरिता कायदे करण्याची शक्ती नाही;

आणि ज्याअर्थी, संविधानाचा अनुच्छेद २५२, खंड (१) यास अनुलक्षून गोवा, हिमाचल प्रदेश व महाराष्ट्र राज्यांच्या विधानमंडळांच्या सर्व सभागृहांनी असा ठराव संमत केला आहे की, त्या राज्यात उपरोक्त बाबींचे नियमन संसदेने कायद्याद्वारे करावे ;

त्याअर्थी, भारतीय गणराज्याच्या पंचेचाळिसाव्या वर्षी संसदेकडून पुढीलप्रमाणे अधिनियमत करण्यात येत आहे :—

प्रकरण एक

प्रारंभिक

संक्षिप्त नाव, व्याप्ती व प्रारंभ.

१. (१) या अधिनियमास मानवी अवयव प्रतिरोपण अधिनियम, १९९४ असे म्हणावे.

(२) तो, प्रथमतः गोवा, हिमाचल प्रदेश व महाराष्ट्र या संपूर्ण राज्यांना आणि सर्व केंद्रशासित प्रदेशांना लागू होतो आणि जी राज्ये हा अधिनियम संविधानाच्या अनुच्छेद २५२, खंड (१) अन्वये त्याबाबतीत संमत केलेल्या ठरावाद्वारे स्वीकारतील त्या सर्व इतर राज्यांनाही लागू होईल.

(३) तो, गोवा, हिमाचल प्रदेश व महाराष्ट्र या राज्यामध्ये आणि सर्व केंद्रशासित प्रदेशांमध्ये, केंद्रशासन, अधिसूचनेद्वारे नियत करील अशा दिनांकास अंमलात येईल आणि जे राज्य संविधानाच्या अनुच्छेद २५२, खंड (१) अन्वये हा अधिनियम स्वीकारील त्या अशा इतर कोणत्याही राज्यामध्ये अशा स्वीकृतीच्या दिनांकास अंमलात येईल, आणि या अधिनियमातील, या अधिनियमाच्या प्रारंभाबाबतच्या कोणत्याही राज्यांच्या किंवा केंद्रशासित प्रदेशाच्या संदर्भातील कोणत्याही निर्देशाचा अर्थ, त्या राज्यात किंवा केंद्रशासित प्रदेशात तो अधिनियम अंमलात येणारी तारीख, असा आहे.

व्याख्या.

२. या अधिनियमास, संदर्भानुसार दुसरा अर्थ आवश्यक नसेल तर,—

(क) "जाहिरात" यामध्ये, जाहिरातीच्या कोणत्याही प्रकारचा भग ती सर्वसाधारण जनतेसाठी असो किंवा जनतेच्या कोणत्याही घटकासाठी असो वा निवडक व्यक्तिसाठी असो, समावेश होतो;

(ख) "समुचित प्राधिकरण", याचा अर्थ, कलम १३ अन्वये नियुक्त केलेले समुचित, प्राधिकरण, असा आहे;

(ग) "प्राधिकरण समिती" याचा अर्थ, कलम ९ पोटकलम (४) यांच्या खंड (क) किंवा खंड (ख) अन्वये घटित करण्यात आलेली समिती, असा आहे;

(घ) "मस्तिष्क स्तंभाचा मृत्यू" याचा अर्थ, ज्या अवस्थेत मस्तिष्क स्तंभाच्या सर्व क्रिया कायमच्या व अप्रत्यावर्तीपणे थांबलेल्या आहेत आणि कलम ३ च्या पोटकलम (६) अन्वये तशा अर्थाचे, प्रमाणपत्र देण्यात आलेले आहे, अशी अवस्था, असा आहे;

(ङ) "मृत व्यक्ती" याचा अर्थ, ज्या व्यक्तीमध्ये, जी जन्माला आल्यापासून कोणत्याही वेळी मस्तिष्क स्तंभाच्या मृत्युमुळे जिवंतपणाची सर्व लक्षणे कायमची लुप्त पावलेली आहेत किंवा हृदय व फुफ्फुसाच्या संवेदना बंद पडलेल्या आहेत, अशी व्यक्ती, असा आहे;

(च) "दाता" याचा अर्थ, किमान अठरा वर्षे वयाची असलेली जी व्यक्ती, कलम ३ चे पोटकलम (१) किंवा पोटकलम (२) खालील उपचाराच्या प्रयोजनासाठी आपले कोणतेही मानवी अवयव काढून घेण्याकरता स्वेच्छेने प्राधिकार देते अशी व्यक्ती, असा आहे;

(छ) "रुग्णालय" या मध्ये परिचर्यागृह, चिकित्सालय, वैद्यकीय केंद्र, उपचाराच्या प्रयोजनासाठी असलेल्या वैद्यकीय किंवा अध्यापकीय संस्था आणि इतर तत्सम संस्था यांचा अंतर्भाव होतो ;

(ज्) "मानवी अवयव" याचा अर्थ, ऊतीची संरचना असलेला मानवी शरीरातील जो भाग पूर्णतः काढून टाकल्यावर शरीर त्याची प्रतिकृती पुन्हा तयार करू शकत नाही असा मानवी शरीराचा कोणताही भाग, असा आहे ;

(झ) "निकटचा नातेवाईक" याचा अर्थ, पती/पत्नी, मुलगा/मुलगी, पिता, माता, भाऊ किंवा बहीण, असा आहे ;

(ञ्) "अधिसूचना" याचा अर्थ, शासकीय राजपत्रात प्रकाशित झालेली अधिसूचना, असा आहे ;

(ट्) "प्रदान" याचा अर्थ, पैशाचे किंवा पैशांचे मोल असलेल्या वस्तूच्या स्वरूपातील प्रदान, असा आहे, परंतु त्यामध्ये,—

(एक) पुरवण्यात येणारे मानवी अवयव काढणे, त्यांची वाहतूक करणे किंवा ते जतन करून ठेवणे यांचा खर्च;

(दोन) एखाद्या व्यक्तीने आपल्या शरीरातील मानवी अवयव पुरवण्यासाठी वाजवी-रीत्या व प्रत्यक्षपणे केलेला कोणताही खर्च किंवा तिला झालेला उत्पन्नातील तोटा ;

भागविण्यासाठी किंवा त्यांची प्रतिपूर्ती करण्यासाठी केलेल्या कोणत्याही प्रदानाचा अंतर्भाव नाही ;

(ठ्) "विहित" याचा अर्थ, ह्या अधिनियमाखाली केलेल्या नियमांद्वारे विहित, असा आहे ;

(ड्) "ग्रहीता" याचा अर्थ, ज्या व्यक्तीवर कोणत्याही मानवी अवयवाचे प्रतिरोपण करण्यात आले असेल किंवा करावयाचे योजिले असेल अशी व्यक्ती, असा आहे ;

(ढ्) "नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायी" याचा अर्थ, त्याच्याकडे, भारतीय वैद्यक परिषद अधिनियम, १९५६ (१९५६ चा १०२) याच्या कलम २ चा खंड (ज्) मध्ये व्याख्या केल्याप्रमाणे मान्यताप्राप्त वैद्यकीय अर्हता आहे आणि जो त्या कलमाच्या खंड (ट्) मध्य व्याख्या केल्याप्रमाणे, राज्य वैद्यक नोंदवहीमध्ये नाव नोंदवलेला आहे असा वैद्यक व्यवसायी, असा आहे ;

(ण्) "उपचारांची प्रयोजने" याचा अर्थ, एखाद्या विशिष्ट पद्धतीनुसार किंवा प्रणाली-नुसार एखाद्या रोग्यावर पद्धतशीर उपचार करणे किंवा आरोग्य सुधारण्यासाठी उपाययोजना करणे, असा आहे ; आणि

(त्) "प्रतिरोपण" याचा अर्थ, एखाद्या जिवंत व्यक्तीच्या किंवा मृत व्यक्तीच्या शरीरातील कोणतेही मानवी अवयव काढून घेऊन ते उपचाराच्या प्रयोजनांकरिता दुसऱ्या जिवंत व्यक्तीच्या शरीरावर अभिरोपण करणे, असा आहे.

प्रकरण दोन

मानवी अवयव काढून घेण्यासाठी प्राधिकार

मानवी अवयव काढून घेण्यासाठी प्राधिकार.

३. (१) कोणताही दाता, विहित करण्यात येईल अशा रीतीने, आणि तशा शर्तींना अधीन राहून, त्याच्या मृत्यूपूर्वी त्याच्या शरीरातील कोणतेही मानवी अवयव उपचाराच्या प्रयोजनासाठी काढून घेण्याचे प्राधिकार देऊ शकेल.

(२) जर एखाद्या दात्याने त्याच्या मृत्यूपूर्वी कोणत्याही वेळी, लेखी आणि दोन किंवा अधिक साक्षीदारांच्या समक्ष (ज्यांच्यापैकी किमान एक अशा व्यक्तीचा निकट नातेवाईक असावा.) असे निस्सं-दिग्धपणे, प्राधिकार दिले असतील की, त्याच्या मृत्यूनंतर त्याच्या शरीरातून कोणतेही मानवी अवयव उपचाराच्या प्रयोजनांसाठी काढून घेण्यात यावा तर त्या दात्याच्या मृत शरीराचा कायदेशीर ताबा असणारी व्यक्ती, जर त्या दात्याने नंतर कधीतरी उपरोक्त प्राधिकार रद्द केलेला आहे असे मानल्यास त्या व्यक्तीस कोणतेही वाजवी कारण नसेल तर, नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायीला त्या दात्याच्या मृत शरीरातून मानवी अवयव उपचाराच्या प्रयोजनासाठी काढून घेण्याकरिता सर्व वाजवी सोयी पुरवील.

(३) पोटकलम (२) मध्ये उल्लेखिलेल्या प्रमाणे एखाद्या व्यक्तीने तिच्या मृत्यूपूर्वी असे प्राधिकार जेव्हा दिलेले नसतील परंतु तिच्या मृत्यूनंतर तिच्या शरीरातील कोणतेही मानवी अवयव उपचाराच्या प्रयोजनासाठी वापरण्याकरिता हरकत असल्याचेही व्यक्त केलेले नसेल तेव्हा, अशा व्यक्तीच्या मृत शरीराचा कायदेशीर ताबा असणारी व्यक्ती जर त्या मृत व्यक्तीच्या शरीरातील मानवी अवयव उपचाराच्या प्रयोजनार्थ वापरण्याकरिता त्या मृत व्यक्तीच्या कोणत्याही निकटच्या नातलगाची हरकत आहे असे मानल्यास त्या (ताबा असणाऱ्या) व्यक्तीला वाजवी कारण नसेल तर, त्या व्यक्तीच्या शरीरातील कोणतेही मानवी अवयव उपचाराच्या प्रयोजनार्थ वापरण्याकरिता काढून घेण्याचे प्राधिकार देईल.

(४) पोटकलम (१) किंवा पोटकलम (२) किंवा यथास्थिति पोटकलम (३) अन्वये दिलेले प्राधिकारपत्र हे, उपचाराच्या प्रयोजनासाठी मानवी अवयव काढून घेण्याकरिता पुरेसे आश्वासन (वॉरंट) असल्याचे मानण्यात येईल; परंतु नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायीव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही व्यक्तीकडून असे अवयव काढण्याचे काम केले जाणार नाही.

(५) जेव्हा एखाद्या मृत व्यक्तीच्या शरीरातील कोणतेही मानवी अवयव काढून घ्यावयाचा असेल तेव्हा नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायी, अवयव काढून घेण्यापूर्वी ज्या मृत शरीरातून असा अवयव काढून घ्यावयाचा असेल त्याची स्वतः तपासणी करून अशी खात्री करून घेईल की, त्या शरीरात प्राण नाही किंवा मस्तिष्क स्तंभाच्या मृत्यूची ती बाब असल्याचे दिसून येईल तेव्हा अशा मृत्यूबाबत पोटकलम (६) अन्वये प्रमाणपत्र देण्यात आलेले आहे.

(६) मस्तिष्क स्तंभाचा मृत्यू झालेल्या प्रकरणी, त्या व्यक्तीच्या शरीरातून जेव्हा एखादे मानवी अवयव काढून घ्यावयाचा असेल तेव्हा, विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यात आणि अशा रीतीने पुढील व्यक्तींचा समावेश असलेले वैद्यकीय तज्ञांच्या मंडळाकडून तो मृत्यू प्रमाणित करण्यात आल्याशिवाय व विहित करण्यात येईल अशा अटींचे व शर्तींचे अनुपालन केल्याशिवाय कोणतेही अवयव काढून घेण्यात येणार नाही :—

(एक) ज्या रुग्णालयात मस्तिष्क स्तंभाच्या मृत्यूचे प्रकरण घडले असेल त्याचा प्रभारी नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायी ;

(दोन) खंड (एक) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायीने, समुचित प्राधिकरणाकडून मान्यता मिळालेल्या नावांच्या पॅनलमधून नामनिर्देशित केलेला व विशेषज्ञ असलेला एक स्वतंत्र नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायी ;

(तीन) खंड (एक) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेला नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायी, किंवा समुचित प्राधिकरणाकडून मान्यता देण्यात आलेल्या नावांच्या पॅनलमधून नामनिर्देशित करावयाचा एक चेताशास्त्रज्ञ किंवा चेताशल्य चिकित्सक; आणि

(चार) ज्या व्यक्तीचा मस्तिष्क स्तंभाचा मृत्यू झाला असेल त्या व्यक्तीवर उपचार करणारा नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायी.

(७) पोटकलम (३) मध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरी, जेव्हा अठरा वर्षांपेक्षा कमी वयाच्या एखाद्या व्यक्तीच्या मस्तिष्क स्तंभाचा मृत्यू होतो आणि पोटकलम (६) अन्वये तो प्रमाणित करण्यात येतो तेव्हा त्या मृत व्यक्तीच्या आईवडिलांपैकी कोणालाही, विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यात व अशा रीतीने, त्या मृत व्यक्तीच्या शरीरातील कोणतेही मानवी अवयव काढून घेण्यासाठी प्राधिकार देता येतील.

विवक्षित प्रकरणांमध्ये मानवी अवयव काढून घेण्याचे प्राधिकार न देणे.

४. (१) मृत व्यक्तीच्या शरीरातील कोणतेही मानवी अवयव काढून घेण्याकरिता जिने सुविधा देणे आवश्यक आहे किंवा तसे प्राधिकार देण्याची शक्ती जिला प्रदान केलेली आहे त्या व्यक्तीला जर असे सकारण वाटत असेल की, त्यावेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही कायद्याच्या उपबंधांना अनुलक्षून त्या मृत व्यक्तीच्या शरीरासंबंधात मरणान्वेषण करणे आवश्यक आहे तर कलम ३ च्या पोटकलम (२) अन्वये कोणतीही सुविधा आणि त्या कलमाच्या पोट कलम (३) अन्वये कोणतेही प्राधिकार देण्यात येणार नाहीत.

(२) ज्या व्यक्तीकडे मृत शरीर केवळ दफनाच्या, दहनाच्या किंवा अन्य विल्हेवाटीच्या प्रयोजनासाठी सोपविण्यात आले असेल त्या व्यक्तीला अशा मृत शरीरातून कोणतेही मानवी अवयव काढण्यासाठी प्राधिकार देण्यात येणार नाहीत.

रुग्णालय किंवा कारागृह येथील दावा न सांगितलेल्या मृतदेहांच्या बाबतीत मानवी अवयव काढण्याचा प्राधिकार.

५. (१) जो मृतदेह, रुग्णालय, किंवा कारागृह येथे पडून राहिलेला आहे व मृत व्यक्तीच्या कोणत्याही नजिकच्या नातेवाईकाने संबंधित व्यक्तीचा मृत्यू झाल्याच्या वेळेपासून अठ्ठेचाळीस तासांच्या आत त्याबाबत कोणताही दावा सांगितलेला नाही अशा बाबतीत, असा दावा सांगितल्या शिवाय, पडून राहिलेल्या मृत शरीरातून मानवी अवयव काढून घेण्याचा प्राधिकार, ज्या व्यक्तीकडे, त्या काळी, रुग्णालय, किंवा कारागृह याच्या व्यवस्थापनाचा किंवा नियंत्रणाचा प्रभार आहे त्या व्यक्तीकडून किंवा त्याच्या व्यवस्थापनाचा किंवा नियंत्रणाचा प्रभार असलेल्या व्यक्तीने याबाबतीत प्राधिकृत केले असेल अशा त्या रुग्णालयाच्या किंवा कारागृहाच्या कर्मचाऱ्याकडून विहित नमुन्यात देण्यात येईल.

(२) जर असा प्राधिकार देण्यासाठी शक्ती प्रदान करण्यात आलेल्या व्यक्तीला, पोटकलम (१) मध्ये विनिर्दिष्ट केलेल्या वेळेच्या आत मृत व्यक्तीच्या देहाबाबत दावा सांगण्यासाठी कोणताही नजिकचा नातेवाईक पुढे आला नसला तरीही अशा मृत व्यक्तीचा कोणताही नजिकचा नातेवाईक मृत शरीराचा दावा सांगण्याची शक्यता आहे, असे मानण्यास संयुक्तिक कारण असेल तर, पोटकलम (१) खाली कोणताही प्राधिकार देण्यात येणार नाही.

मरणोत्तर तपासणीसाठी पाठवण्यात आलेल्या मृत देहातून, न्याय वैद्यक किंवा विकृति चिकित्सेच्या प्रयोजनांसाठी मानवी अवयव काढून घेण्याचा प्राधिकार.

६. व्यक्तीचे शरीर—

(क) अशा व्यक्तीचा मृत्यू अपघाताद्वारे किंवा कोणत्याही इतर अनैसर्गिक कारणामुळे झाला आहे या कारणास्तव न्यायवैद्यक प्रयोजनांसाठी; किंवा

(ख) विकृतिशास्त्राच्या प्रयोजनांसाठी, शवपरीक्षेकरिता पाठवण्यात आले असेल अशा मृत देहातून कोणतेही मानवी अवयव काढून घेण्याचा प्राधिकार देण्यासाठी या अधिनियमान्वये सक्षम असलेल्या व्यक्तीला, असा देह ज्या प्रयोजनास्तव शवपरीक्षेसाठी पाठवण्यात आला त्यासाठी अशा मानवी अवयवाची आवश्यकता पडणार नाही असे मानण्यास संयुक्तिक कारण असल्यास, मृत व्यक्तीचे ते मानवी अवयव रोगनिवारणाच्या प्रयोजनासाठी काढून घेण्याचे प्राधिकार देता येतील, मात्र, मृत व्यक्तीने, त्याच्या मृत्यूनंतर उपचारांच्या प्रयोजनांसाठी त्याच्या कोणत्याही मानवी अवयवाचा वापर करण्याविषयी त्याच्या मृत्यूपूर्वी कोणताही आक्षेप व्यक्त केला नाही किंवा, त्याच्या मृत्यूनंतर उपचारांच्या प्रयोजनांसाठी त्याच्या कोणत्याही अवयवाचा वापर करण्याविषयीचे प्राधिकारपत्र दिले असेल अशा बाबतीत, असे प्राधिकारपत्र त्याने त्याच्या मृत्यूपूर्वी प्रत्याहृत केले नव्हते याविषयी त्याने खात्री करून घेतली पाहिजे.

मानवी अवयवांचे जतन करणे.

७. कोणत्याही व्यक्तीच्या देहातून कोणतेही मानवी अवयव काढून घेतल्यानंतर, नोंदणीकृत वैद्यक व्यवसायी, अशाप्रकारे काढलेल्या मानवी अवयवांचे जतन करण्यासाठी विहित करण्यात येईल अशी उपाययोजना करील.

व्यावृत्ती.

८. (१) या अधिनियमाच्या पूर्वोक्त उपबंधांमध्ये अंतर्भूत असलेल्या कोणत्याही बाबीचा अर्थ मृत व्यक्तीचा देह किंवा त्या देहाचा कोणताही भाग यासंबंधी केलेले, जर हा अधिनियम संमत झाला नसता तर जे व्यवहार कायदेशीर ठरले असते असे व्यवहार बेकायदेशीर ठरतील, असा लावण्यात येणार नाही.

(२) या अधिनियमाच्या उपबंधानुसार, मृत व्यक्तीच्या देहातून कोणतेही अवयव काढून घेण्यासाठी कोणतीही सवलत किंवा प्राधिकार देणे किंवा अवयव अशा प्राधिकारास अनुलक्षून मृत व्यक्तीच्या देहातून कोणतेही मानवी अवयव काढून घेणे ही बाब, भारतीय दंड संहितेच्या (१८६० चा ४५) कलम २९७ खालील दंडणीय अपराध असल्याचे मानण्यात येणार नाही.

मानवी अवयव काढून घेणे व त्याचे शरीरावर प्रतिरोपण करणे यावरील मर्यादा.

९. (१) पोटकलम (३) मध्ये अन्यथा उपबंधित केले असेल त्याखेरीज, दात्याच्या शरीरातून त्याच्या मृत्यूपूर्वी काढून घेतलेल्या ग्रहीत्यावर, तो ग्रहीता दात्याचा नजिकचा नातेवाईक असल्याखेरीज, प्रतिरोपण करण्यात येणार नाही.

(२) कलम ३ च्या पोटकलम (३) अन्वये कोणत्याही दात्याने, त्याच्या मृत्यूनंतर त्याचे कोणतेही मानवी अवयव काढून घेण्याविषयीचे प्राधिकारपत्र करून दिले असेल किंवा कोणत्याही मृत व्यक्तीच्या शरीरातून कोणतेही मानवी अवयव काढून घेण्याचा प्राधिकार देण्यासाठी सक्षम असलेल्या किंवा शक्ती प्रदान केलेल्या व्यक्तीने असे अवयव काढून घेण्यासाठी प्राधिकारपत्र दिले असेल तर मानवी अवयव काढून घेता येईल व त्याचे अशा मानवी अवयवाची गरज असलेल्या कोणत्याही ग्रहीत्याच्या शरीरावर प्रतिरोपण करता येईल.

(३) जर कोणत्याही दात्याने, ग्रहीत्याविषयीचा जिव्हाळा किंवा आत्मीयता या कारणासाठी किंवा कोणत्याही इतर विशेष कारणांसाठी, दात्याकडून विनिर्दिष्ट करण्यात आले असेल त्याप्रमाणे नजिकच्या नातेवाईक नसलेल्या अशा ग्रहीत्याच्या शरीरात प्रतिरोपण करण्यासाठी त्याच्या मृत्यूनंतर त्याचे कोणतेही मानवी अवयव काढून घेण्याविषयीचे प्राधिकारपत्र करून दिले असेल तर, प्राधिकार देणाऱ्या समितीच्या मान्यते-खेरीज, असे कोणतेही मानवी अवयव काढून घेण्यात येणार नाही आणि त्याचे प्रतिरोपण करण्यात येणार नाही.

(४) (क) केंद्र शासन, अधिसूचनेद्वारे, या कलमाच्या प्रयोजनासाठी प्रत्येक संघराज्य क्षेत्राकरिता अधिसूचनेमध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा अटींवर व शर्तीवर केंद्र शासनाकडून नामनिर्देशित करण्यात येईल अशा सदस्यांचा समावेश असलेल्या एक किंवा अधिक प्राधिकार देणाऱ्या समित्या घटित करील;

(ख) राज्य शासन, अधिसूचनेद्वारे, या कलमाच्या प्रयोजनासाठी अधिसूचनेमध्ये विनिर्दिष्ट करण्यात येईल अशा अटींवर व शर्तीवर राज्य शासनाकडून नामनिर्देशित करण्यात येतील अशा सदस्यांचा समावेश असलेल्या एक किंवा अधिक प्राधिकरण समित्या घटित करील.

(५) दाता व ग्रहीता यांनी, विहित करण्यात येईल अशा नमुन्यामध्ये व अशा रीतीने संयुक्तरीत्या अर्ज केल्यावर प्राधिकार देणारी समिती, चौकशी केल्यानंतर व या अधिनियमातील व त्याअन्वये केलेल्या नियमातील सर्व आवश्यक बाबींचे अर्जदारांनी अनुपालन केलेले आहे याविषयी स्वतःची खात्री करून घेतल्यावर अर्जदारांना मानवी अवयव काढून त्याचे प्रतिरोपण करण्यास मान्यता देईल.

(६) चौकशी केल्यानंतर आणि अर्जदारांना आपले म्हणणे मांडण्याची संधी दिल्यानंतर, अर्जदारांनी या अधिनियमातील व त्याअन्वये केलेल्या नियमातील आवश्यक बाबींचे अनुपालन केले नाही याविषयी प्राधिकार देणाऱ्या समितीची खात्री झाल्यास, ती लेखी नमूद करावयाच्या कारणास्तव अर्जदारास मान्यता देण्याचे नाकारील.